

*"När augustis tända måne
Åter lyste över Skåne,
rådde jubel över landet.
Åter var det gamla bandet
knutet, - bandet, som i nöden,
som i glädje, ja, i döden
genom goda, hårda öden
hållit Danmarks folk tillsamman.*

*Lemmen, som så våldsamt rycktes
loss från kroppen, åter trycktes fast.
Det troddes, såret lycktes
nu med ens. Så rådde gamman
från Sissebäck långt bort till
Kullen.*

*Christianstad re'n var taget.
Krigsfolk var från Malmö draget.
Allt som var av svenska ullen
fick nu i sin ordning svida
för vad skåningen fått lida".*

Ur "Bålet vid vägen" - Aug Zach Collin.

SKÅNSKA BEFRIELSEKRIGET BÖRJAR

Skånelands folk tog emot Christian V som befriare efter 18 års svensk terror.

I förorden till sitt verk "Kong Christian den Femtes Krigs-Historie" skrev kapten Friedenreich i mars 1758, "Dog blandt alle de Kriger Danmark nogen Sinde har ført, var den fejde som opkom imellem den Tappre Konge CHRISTIAN den femte og Kong CARL den ellefte, en af de haardeste." Med mycket stor säkerhet kan man ge kapten Friedenreich rätt i hans påstående. Förutom Danmarks gynnsamma utgångsläge får man också till det lägga, den allmänna stämningen i Skåne och Blekinge vid den här tiden. Den förlamande bedövningen släppte och folket i gemen ställde sig spontant på Danmarks sida i den grymma kampen. Det var inte bara en kamp mellan två reguljära arméer, utan också en kamp mellan en vredgad civilbefolkning och den nya herremakten, som med krigets och segerns rätt terroriserat sina nya medborgare under de gångna åren.

Danmarks officiella krigsförklaring kom den 2 september 1675 och föregicks av att Christian V tvingade Sveriges allierade hertig Kristian Albrekt av Holstein-Gottorp, Karl XI:s morbror, att överlämna sina fästningar och trupper i danskarnas händer. Genom det dansk-brandenburgska förbundet avsåg Brandenburg att lägga under sig de svenska delarna av Pommern, medan Danmark å sin sida avsåg att tillägna sig Rügen och sina förlorade östansundska besittningar. Redan under det första krigsåret syntes det som om planerna skulle kunna realiseras, då Sverige under detta år förlorade sina flesta besittningar i Tyskland.

Under föråret 1676 planerades så den östliga offensiven med syfte att återställa 1645 års gränser. Här gällde det först och främst att behärska Östersjöns vatten. Även i detta avseende var lyckan bevågen de danske. En dansk-holländsk flotta under den holländske generalamiralen Cornelius Tromp och danske underbefälhavaren - amiral Niels Juel besegrade i grund den svenska flottan, under nyutnämnde amiralgeneralen Lorentz Creutz, i sjöslaget vid Ölands södra udde den 1 juni 1676. Denna sjödrabbning, där för övrigt Creutz och många med honom fann sin grav i det våta, är av någon anledning inte särdeles känd i svensk historieskrivning. Den definitiva dödsstöten för den svenska flottan kom följande år den 1 juli vid slaget i Køgebukt, där svenskarna i grund besegrades av den danska flottan under amiralen Niels Juel.

Sjöslaget vid Ölands södra udde föregicks av danskarnas landstigning på Gotland den 29 april 1676. Inte helt oväntat mötte den danska armén här en vänskapligt sinnad befolkning, som mer eller mindre hälsade danskarna som befriare, då de under Niels Juels ledning steg iland vid Klintehamn! Även Gotland var ju under cirka 300 år gammalt danskt land och som nu varit under hård ockupation av de nya fastlandsherrarna. Svenskarna, under guvernören Gabriel Oxenstierna, drevs snabbt tillbaka från landstigningsplatsen. Befolkningen, som bevarat sin trohet till sitt gamla fädernesland, hjälpte landstigningsstyrkan med att köra dem till Visby, där borgarna öppnade portarna för sina befriare. Den svenska besättningsstyrkan förskansade sig på Visborg, men inför det danska skeppsartilleriet fann kommandanten på Visborg, överste Michael Schultz, för gott att kapitulera redan den 1 maj. Svenskarna fick favören av fritt avtåg till Kalmar eller annan stad.

Händelserna följde sedan slag i slag. Den 27 juni 1676 gick Cornelius Tromp och Niels Juel iland i Ystad med en mindre landstigningsstyrka och intog staden med dess befästningar. Närmast fick denna operation karaktären av en avledande manöver inför danska arméns landstigning vid Råå två dagar senare den 29 juni. Liksom på Gotland mötte den danska armén här en vänskaplig befolkning, som hälsade sina fränder som befriare, efter aderton års terror av den svenska överhetens hantlangare i det ockuperade landet. Utsända civilpersoner från Råå tillropade skeppen före landstigningen "här finner ni inget motstånd, hela fiendemakten har gått till Ystad!"

Skånske adelsmannen och generallöjtnanten Niels Rosenkrantz, Örup, som för övrigt utmärkt sig för stort personligt mod vid försvaret av Köpenhamn hösten och vintern 1658-59, var, berättas det, den förste som steg iland på stranden av sin gamla fädernebygd, tillsammans med två officerare och två musketörer. Rosenkrantz anförde också den avdelning som inledde belägringen av Helsingborg den 31 juni. Två dagar senare stupade han med en svensk kula genom huvudet under en rekognosering utanför fästningsmurarna.

Inom hela Skåneland spred sig ryktet om den danska landstigningen som en löpeld. Nu skulle den senaste räkningen göras upp. Med hopp om befrielse reste sig befolkningen från terrorn och ställde sig spontant på befrielsearméns sida med folk och förnödenheter, vägvisare och allt vad man därutöver kunde hjälpa till med. Man såg äntligen med hoppfullhet framåt. Brevet från folket i Stoby till Christian V kan i all sin enkelhet illustrera vad många kände i Skånelands bygder under sommaren 1676. Ur folkdjupet kom de här orden på pränt: "Thi Eders M; tjener vi med liv og blod, med gods og alt det vi ejer."

Med denna nationalistiska yra som grund satte Christian V upp "Det skaanske Rytteriregement", med överstelöjtnanten Hans Dittler Stensen som chef. Därjämte erhöll bekanta folkanförare som Svend Pofvelsen, Jens Andersen i Jämshög och Näsrum, Casper Due i Villands härad, Simon Andersen i Tullsåkra, Aage Monsen i Göinge och många flera uppdrag att värva medlemmar till friskytteförbanden i norra Skåne och Blekinge.

Den danska armén, understödd av friskytteuppbåd i norra Skåne och Blekinge, svarade för ett snabbt danskt övertagande av de förlorade landsdelarna. Folkets sympatier för befrielsearmén växte när man blev varse de retirerande svenska styrkornas utsökta grymhet i nederlagets ögonblick.

Den 29 juni 1676 bröt Karl XI upp med sin här från Skåne och gick norrut när den danska armén landsteg vid Råå! Då den svenska hären påföljande dag gått över gamla riksgården och hunnit till Markaryd kom meddelandet om den danska landstigningen. Den svenska hären fick nu ändrad marschorder, men inte mot Råå utan i stället mot Kristianstad! Franske ambassadören Feuquières, som befann sig i den svenske kungens sällskap, berättar i brev om härens tillstånd efter meddelandet om landstigningen: "Jag har aldrig sett en sådan förvirring och oordning som vid detta tillbakatåg, som fullständigt hade utseendet av flykt. Soldaterna var missnöjda och begärde att bli förda mot fienden, eller åtminstone så nära att de kunde få se honom. Officerarna protesterade, generalerna högre än de övriga. Ofta såg man kungen rida längs hela kolonnen utan att tala med någon, utan att höra på sina generalers råd och utan att meddela någon om sina avsikter. - - Blir denna splittring bestående, synes förlusten av alla århundradets erövringar vara säker."

Redan den 2 juli kom den flyende svenska armén till Kristianstad och påföljande dag kapitulerade Helsingborgs fästning utan motstånd. Den svenske befälhavaren överste Hästesko infångades jämte hans besättning. Hästesko blev för övrigt utväxlad senare och fick efter ankomsten till Sverige sona sitt brott att kapitulera med döden.

Den 21 juli nådde de danska förtrupperna Kristianstad, under befäl av generalmajor Sandberg och två dagar senare bröt den svenska hären upp från Kristianstad. Karl XI och hans generaler trodde nämligen att den danska huvudhären var i antågande. Flykten gick snabbt österut till Norge och därifrån vidare till Karlshamn dit hären ankom den 25 juli och den 7 augusti bar det så iväg norrut, ut ur Skåneland mot Växjö. Under reträtten norrut högg friskytteuppbåd skoningslöst in på de svenska eftertrupperna. I dessa uppbåd fanns det folk från såväl Göinge som Villands härader och från Blekinges skogsbygder. Befolkningen och uppbåden spärrade också Blekinges norrgående vägar. Vi finner härav i hävderna att Holländarvägen från Asarum till Åsnen försvarades av Villands härad och att invånare från Listers härad försvarade Irrevägen från Karlshamn till Växjö, medan folk från östra Blekinge försvarade den så kallade Helvetsvägen från Ronneby till Växjö.

Efter nära en månads belägring föll dåtidens starkaste fäste, Landskrona den 3 augusti. Då den svenske kommandanten överste Lindeberg så småningom kom tillbaka till Sverige rönt han samma öde som kommandanten i Helsingborg. För

sin kapitulation dömdes han av krigsrätt till döden. Domen verkställdes genom arkebusering den 31 december 1677 vid svenske kungens läger på Ljungby gård.

Den danska hären under Christian V och hans fältherre hertig Hans Adolf av Holstein-Plön fortsatte segertåget österut och natten till den 15 augusti föll den starka fästningsstaden Kristianstad. Den svenske kommandanten överste Henrik Ulfenkloou hade en besättning av 1000 man uppsvenska trupper och 78 kanoner på stadens vallar. Under stormningen stupade 300 svenska försvarare, medan resten blev fångar. 148 danska soldater fick sätta livet till under striden. Efter stormningen fick de danska soldaterna rätt till plundring i staden under tre timmar. Befälet uppges ha sorjt för att plundringen enbart drabbade stadens svenskar och deras sympatisörer. I Skåne återstod nu enbart Malmöhus fästning i svenskarnas händer. Där förde en av Lennart Torstenssons och Karl X Gustavs hejdukar befälet, nämligen den svensk-baltiske generalguvernören Fabian von Fersen.

Oaktat Malmöhus fick kvarstanna i svenskarnas händer lade Christian V Skåne och Blekinge under danskt styre och administration den 1 september samma år. Det fick dock inte formen av erövrat land, utan i stället på gammalt sätt, som en del av moderlandet med alla hävdvunna rättigheter i behåll. Fogdarna längs gränsen i norr ålades att tillsammans med uppbåden i Göinge, Villand och Blekinge ordna med gränsförsvaret. Svenskarna, som med våld och orätt satt sig tillrätta på skånsk och blekingsk egendom, jagades ut ur landet och deras egendomar konfiskerades. Bland raden av egendomar som nu återgick märks till exempel de bornholmska vederlags godsens Flyinge, Alnarp, Månstorp med flera, liksom kronogods som Herrevadskloster, Börringekloster och flera andra. Bland de beslagtagna godsens fanns också flera svenska adelsgods som till exempel Stenbocks Vegeholm, de la Gardies Krapperup, Lejonhuvuds Övedskloster och andra.

Efter Skåne gick det danska fälttåget österut och in i Blekinge. Här var uppslutningen på danskarnas sida om möjligt ändå större än i Skåne och snabbt föll stödjepunkterna i befrielsearméns händer. Den 25 september besattes Kristianopol och den 7 oktober kapitulerade Karlshamns skans med 400 försvarare och 250 kanoner under överste Johan Adolf Hårds befäl. Även denne svenske kommandant skulle i sinom tid få vandra samma väg som hans kollegor i Helsingborg och Landskrona, ty efter svensk krigsrätt frändömdes han livet på grund av att han givit upp skansen. Även han fick favören att arkebuseras.

Åter var de gamla banden knutna. Liksom Valdemar Atterdag under gången tid, höll nu Christian V på att än en gång sammanfoga de danska länderna öster om sundet, under välvilligt bistånd av den dansksinnade civilbefolkningen som inte förgätit sitt forna modersland.

" - - Så rådde gamman från Sissebäck långt bort till Kullen. - - -"